Els arxius històrics de l'empresa Grobelàstic S.A.

La importància de la preservació del patrimoni

per Mercè Colomer Bartrolí
Llicenciada en Història. Universitat de Barcelona.
Diplomada en Biblioteconomia i Documentació. Universitat de Barcelona.
Fotografies: Arxius Grobelàstic.

"Arxiu: conjunt de la documentació produïda i rebuda per un organisme públic, una institució religiosa o laica, una empresa industrial o comercial, una família, un individu, com a resultat de llur activitat, conservada en previsió d'una utilització jurídica o històrica"

Segons la definició que dóna el *Diccionari de la llengua catalana*, Enciclopèdia Catalana, edició de 1995. És evident, i obvi, que darrere d'un arxiu s'hi troba sempre la voluntat de qui ha entès a la perfecció la trascendència d'uns documents i la importància de la seva adequada ordenació, però el que no resulta tan evident ni tan obvi és que hi hagi persones que tinguin la percepció de la trascendència d'una documentació en el mateix moment en què aquesta documentació s'està produint. És en aquest context que hem de destacar la visió i la voluntat, a més de la constància, del Sr. Magí Borrell Portabella per salvar de l'oblit, i d'una possible destrucció, l'abundantíssima documentació que les empreses que han precedit Grobelàstic S.A. han anat generant des del segle xix fins a 1984, data de la creació d'aquesta darrera entitat, en el sí de la qual es troben actualment uns arxius històrics, testimonis d'uns passats empresarials complexos, que es remunten a la data de 1890 pel que fa l'inici de la S.A.Grober a Girona, però a una data més remota pel que respecta Nacional de Manufacturas Matas S.A., ubicada al principi a la ciutat de Barcelona. En créixer la ciutat comtal, la fàbrica es va traslladar a Pallejà, a la vora del riu Llobregat i va formar part del grup empresarial de la família Portabella, originària de Manresa, un nucli tèxtil molt important a Catalunya, especialment pel que es refereix al ram de la cinteria. La factoria Nacional de Manufacturas Matas S.A. es dedicava, des de feia anys, a la fabricació d'articles complementaris per l'habillament, és a dir, articles per la merceria com fistons, satins, gros-grain i cintes amb dibuixos fets amb jacquard, mentre que la S.A. Grober es va dedicar, en un principi, a la fabricació de trenyelles i cordons de seda, llana i cotó, amb el corresponent procés de tiny i acabats i més endavant, també va fabricar botons i teixits elàstics.

A banda de la voluntat de salvar de la destrucció molts milers de documents, el Sr. Magí Borrell Portabella ha entès a la perfecció que no només calia guardar, sense més, aquest fons documental tan copiós, sinó que s'havia de guardar, de manera definitiva i de cara al futur, ordenat i classificat, i a poder ser, en un indret on esdevingués fàcilment assequible i consultable per sempre. I aquest lloc és l'Arxiu Comarcal del Maresme, a Mataró, una comarca que va veure néixer

Façana de la fàbrica Grober a Girona, any 1940.

moltes iniciatives en el ram del tèxtil, i que, malauradament, ha vist com anaven desapareixent o bé s'anaven reconvertint en espais que difícilment podran evocar el seu potent passat tèxtil.

La preservació d'aquest important fons documental s'ha d'entendre, així mateix, a manera d'homenatge, per part del Sr. Magí Borrell Portabella, als seus avantpassats, tant els més immediats com els més remots i reculats en el temps, però que esdevenen propers a través dels seus documents, firmats i segellats, uns testimonis que palesen una intensa activitat industrial i empresarial que va constituir una bona font de recursos per a molta gent de poblacions com Barcelona, Pallejà, Girona, Bescanó i Arenys de Munt.

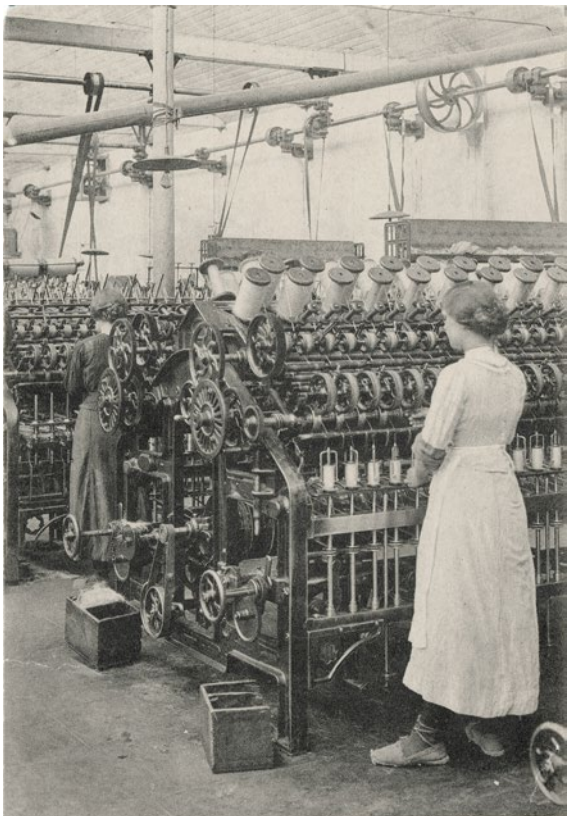
Ja fa temps que investigadors de l'àmbit de la historiografia, a França, la *histoire appliquée*, o en el món anglosaxó la *public history*, han considerat molt rellevants els valors que els arxius d'empreses poden aportar al coneixement general i/o particular de la recerca històrica, a banda de la consideració de que les organitzacions es poden beneficiar de les pràctiques sistematitzades de les seves pròpies trajectòries anteriors.

En aquests darrers anys ha sorgit, també al nostre país, la consciència de la preservació i conservació d'uns documents que fa un temps no es consideraven importants, a més d'una certa perspectiva d'explotació positiva de la memòria històrica empresarial, molt lligada al reconeixement i valoració del patrimoni arqueològic industrial. Seguint aquesta tendència, marcada en principi per les recerques fetes pels estudiosos d'història econòmica i d'història local,

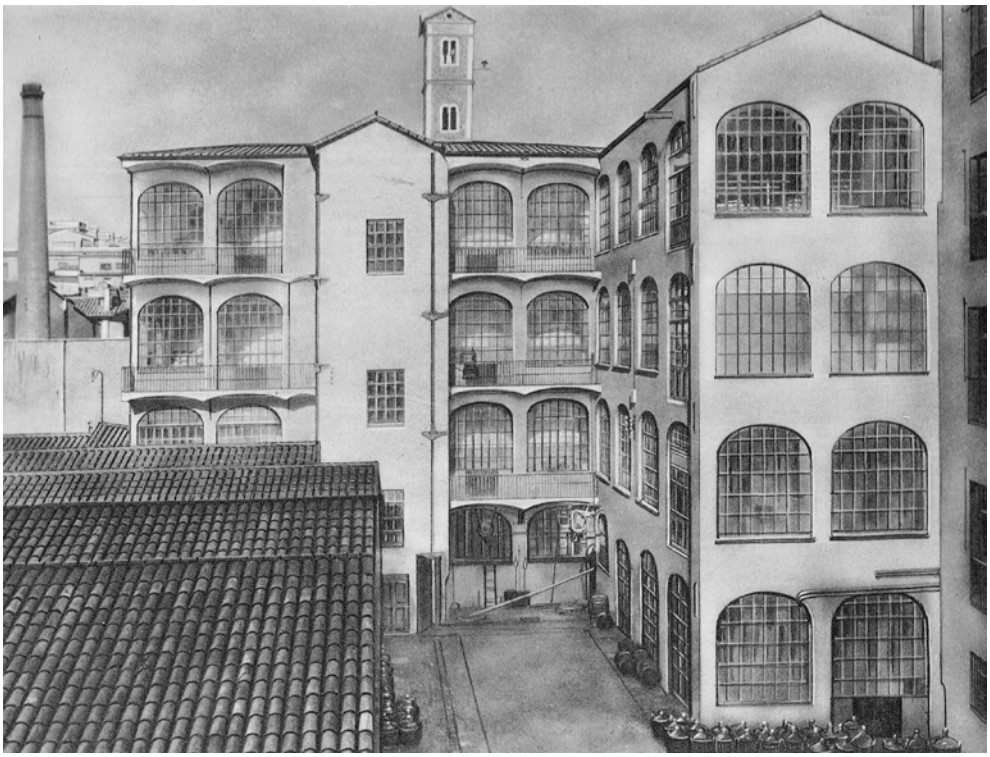
l'aprofundiment en l'estudi de l'àmbit de la industrialització a Catalunya ha anat potenciant, a més de valorar com es mereixen, els fons documentals de les empreses en general, i de les empreses industrials en particular.

És per tot això que resulta molt positiu poder llegar al futur uns fons tan rellevants com els de les empreses S.A.Grober, que ha tingut seus a Girona i a Bescanó (Gironès) i a Arenys de Munt (Maresme), i Nacional de Manufacturas Matas S.A., iniciada a Barcelona, i que va estar ubicada darrerament a Pallejà (Baix Llobregat).

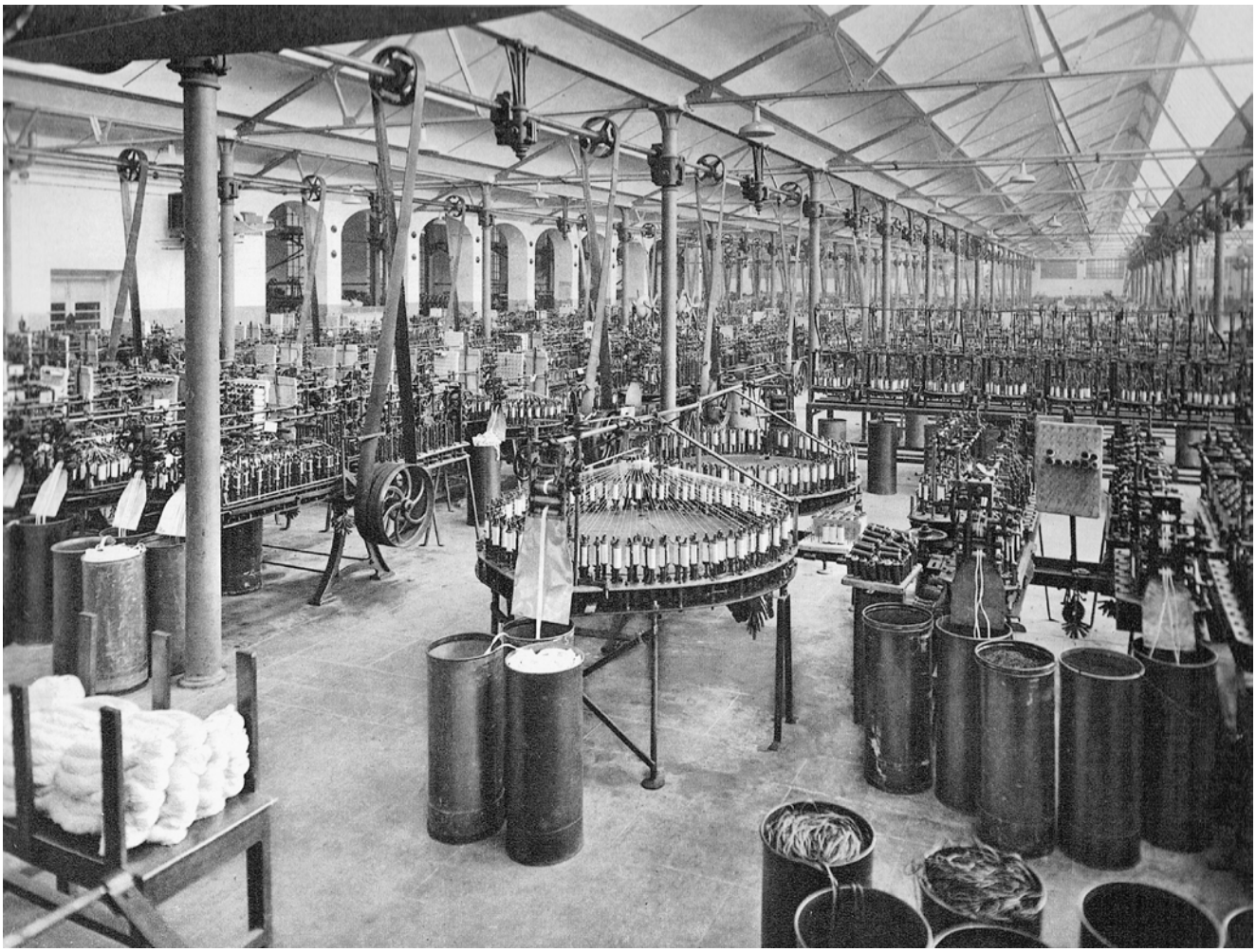
A més de les circumstàncies històriques, sovint difícils, que aquestes empreses van haver d'afrontar, com per exemple la Guerra Civil de 1936-1939 a Espanya, i que la documentació conservada reflecteix perfectament, hi ha testimonis documentals d'una, podríem dir-ne, filosofia d'empresa que es manifesta a la S.A.Grober mercès als germans Emili i Joan Portabella Barrera, mitjançant actuacions socials i culturals molt estimables i estimades, amb una notable incidència ciutadana, tant a Girona, com a Bescanó o a Arenys de Munt. L'empresa no es va limitar a ser només un negoci, que també, naturalment, sinó que, d'alguna manera es va convertir en un àmbit de realització, socialització i promoció personal dels treballadors, a més d'un suport familiar en èpoques en què, ni la societat ni l'entorn administratiu, oferien gaires oportunitats d'educació i/o de formació, i molt especialment en el període de la postguerra. En aquest sentit, i amb un sentiment patriarcal que ultrapassava la mateixa persona del treballador o treballadora per preocupar-se també dels seus fills, van sorgir projectes com els de les guarderies infantils, que venien a arrodonir i completar l'ampli ventall de les Germandats de Socors Mutus, el Foment de Cultura, amb les seccions d'Escoles d'Ensenyament Primari, l'Escola d'Oficis i Arts

Detall de les màquines de filat de moher. Fàbrica Grober a Bescanó, anys vint del segle XX.

▶ Pati interior de la fàbrica Grober a Girona, any 1930.
▼ Interior de nau central de trenes i cordons de la fàbrica Grober a Girona, any 1930.

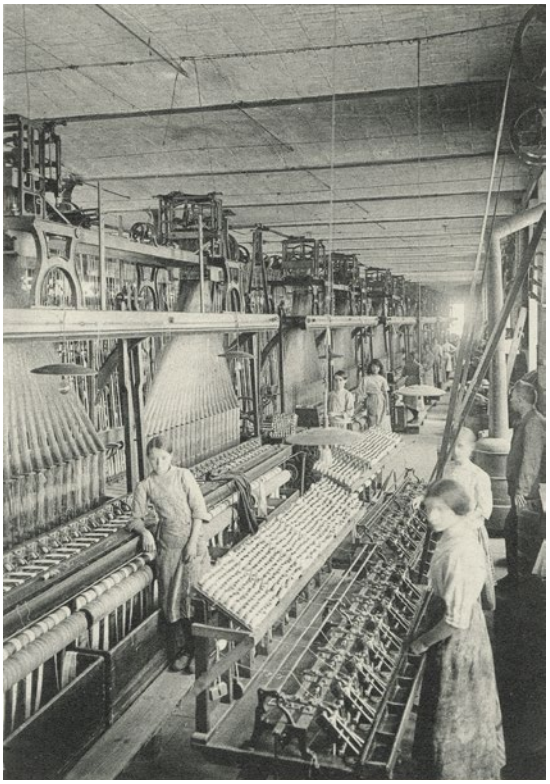

Fàbrica Grober a Girona, secció de trenat, anys vint del segle XX.

Decoratives i, fins i tot, el patrocini d'un grup de cant coral, l'Orfeó "Cants de Pàtria" a Girona i a Bescanó, a més de biblioteques, equips esportius, sessions cinematogràfiques, serveis de menjador i habitatges econòmics. És evident que totes aquestes realitzacions constituien una labor de substitució en unes èpoques de mancances estatals i municipals, i que la percepció de les situacions precàries d'alguns dels treballadors per part dels germans Portabella Barrera havia assumit i promogut amb eficàcia. També a Arenys de Munt l'empremta filàntròpica del Sr. Joan Portabella Barrera es va fer realitat en la construcció i posada en funcionament d'una guarderia pels fills menuts de les operàries de la S.A.Grober, que hi van ser admesos a partir d'un mes de vida fins a l'edat de l'escolarització. De totes aquestes instal·lacions i actuacions hi ha referències al ben nodrit fons documental de l'arxiu esmentat.

Tota aquesta abundant documentació ha estat classificada segons els paràmetres que el Servei d'Arxius de la Generalitat de Catalunya ha determinat per les empreses, de tal manera que els investigadors ho tindran molt fàcil per accedir als documents, acuradament descrits i quantificats.

En aquest sentit, les xifres són eloquents: els fons documentals referits a la S.A.Grober, tant de Girona, com de Bescanó i d'Arenys de Munt comprenen uns 79 000 documents, mentre que el fons que correspon a l'empresa Nacional de Manufacturas Matas S.A., de Pallejà, n'abasta uns 25 000 més. Aquestes sèries documentals abasten des de la constitució de les societats, les seves juntes d'accionistes i òrgans de direcció i el patrimoni, fins a les condicions de treball dels operaris, passant per la organització interna, les relacions amb els poders públics i gremials, amb una especial incidència en la gestió dels recursos econòmics, la facturació, la fiscalitat, i, evidentment, en la fabricació dels productes, amb la maquinària adequada, els controls de qualitat, els estudis i informes de seguiment i propostes de millora d'equipaments i d'instal·lacions. I pel que fa la gestió comercial, des dels estudis de mercat fins a l'abundantíssima correspondència amb els clients, amb tarifes incloses, que han de permetre en el futur interessants estudis sobre la indústria tèxtil en diversos períodes de la nostra història, sense oblidar les millores tècniques i tecnològiques que es van succeïnt durant la llarga vida d'aquestes empreses, a més de la intensa vessant social, abans esmentada, que hi queda reflectida en molts documents que avui

Fàbrica Grober a Girona. Telers mecànics amb jacquard, per a la fabricació de galons, anys vint del segle XX.

poden ser d'un indubtable valor sentimental, sense oblidar la documentació que permet seguir els motius de les reubicacions de la factoria de la S.A.Grober, que va haver de marxar de Girona en créixer la ciutat amb el Pla Mercadal.

Hi ha també un interessant material d'acompanyament sota la forma de fotografies, plànols, esquemes de maquinària, que han de facilitar estudis i veure'n l'evolució al llarg del segle XX. També hi podran cabre treballs sobre l'evolució de les modes, i com aquestes poden determinar l'èxit o el declivi d'uns productes, d'unes textures o d'uns colors, i de quina manera les empreses han hagut de considerar aquestes conteses i afrontar-les en cada cas.

Si bé tots els documents resulten interessants per als estudiosos, n'hi ha uns quants que traspuen vida, recullen les formes de subsistència, els salaris percebuts, els horaris de feina, la organització dels treballadors, l'evolució dels subsidis i de la previsió social, la gestió de proveïments i de subministraments, els talls d'energia que sovintejaven en temps de precarietat, fins i tot la importància de les festes d'èpoques passades, on l'empresa hi col·laborava, i que, tot plegat, ja forma part de la memòria col·lectiva dels pobles.

De tot això, i de bastant més "parlen" els documents que formen part dels fons que l'empresa Grobelàstic S.A. ha conservat amb molta cura, i que han de permetre als estudiosos del futur la reconstrucció d'unes realitats que haurien pogut còrrer el risc de perdre's per sempre.

BIBLIOGRAFIA

COLOMER BARTROLÍ, Mercè. *La guarderia de la S.A.Grober: 1954-1971*, Ajuntament d'Arenys de Munt, Fulls Arenyencs de Cultura núm. 5, 2001.

FORN SALVÀ, Francesc. *De Grober a Grobelàstic: 1890-1984: la continuïtat en la labor empresarial*, Grobelàstic, Arenys de Munt, 1995. Aquesta obra s'ha publicat també en castellà.